

Op het spoor van Spillegem? Een nederzetting uit de volle middeleeuwen te Ronse – De Stadstuin (O.-VI.)

De realisatie van een stads- en woonproject te Ronse op een braakliggend terrein net ten oosten van het centrum (De Stadstuin) was de aanleiding voor een archeologisch onderzoek, uitgevoerd door SOLVA in 2010 en 2011. Een vooronderzoek in het projectgebied (ca. 13ha) leverde positieve resultaten op (Pede *et al.* 2011): vijf zones (ca. 5ha) zijn onderworpen aan een vlakdekkende opgraving (Pede *et al.* 2012). Naast sporen uit de metaaltijden en de Romeinse periode is ook een middeleeuwse nederzetting aangesneden.

Ronse is gelegen in het uiterste zuiden van Oost-Vlaanderen en behoort tot het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict. De stad bevindt zich aan de zuidelijke voet van enkele belangrijke getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen die overlopen in de *Pays des Collines* van Henegouwen. Het onderzoeksterrein situeert zich op de noordwestelijke flank van een uitgesproken heuvelrug die het nabijgelegen stadscentrum domineert.

Centraal in het projectgebied kwam een volmiddeleeuwse nederzetting aan het licht. Een gracht omsluit een areaal van ca. 1/3^e ha en kent een onderbreking in het noorden en het westen. Beide openingen beschouwen we als toegangen tot het erf. Mogelijk situeerde zich in het oosten een derde onderbreking die later is dicht gemaakt. De woonzone vormt een mooi afgebakend geheel, i.e. een *enclosure*, die quasi volledig kon onderzocht worden (Fig. 1).

Binnenin manifesteren zich diverse bewoningssporen waaronder drie grote gebouwen. Twee gedeeltelijk bewaarde plattegronden zijn ONO-WZW georiënteerd en vertonen eenzelfde lay-out: drieschepige constructies met een ruime middenbeuk, geflankeerd door een dubbele palenrij. Ze bevinden zich respectievelijk in de noordoostelijke hoek en tegen de westelijke zijde van de afbakenende gracht, telkens nabij één van de ingangen (Fig. 2). Ze zijn respectievelijk ongeveer 9m en 11m breed en beide minstens 14m lang. De gebouwen vertonen sterke gelijkenissen met een type dat regelmatig aangetroffen wordt in de Vlaamse zandstreek (Van de Vijver *et al.* 2010) en er meestal in de 10de-12de eeuw te dateren is. In het zuiden van Oost-Vlaanderen kwam te Erembodegem-Zuid IV een gelijkaardig drieschepig gebouw uit de 12de tot vroege 13de eeuw aan het licht (Van de Vijver *et al.* 2008), ook bij het huidige onderzoek te Ronse – Pont West is een dergelijk type gevonden (in dit volume). Een derde plattegrond bevindt zich in het uiterste zuiden van de *enclosure*. In vergelijking met de twee andere gebouwen heeft deze kleinere afmetingen (10m bij 6,2m), een andere oriëntatie (NO-ZW) en een andere opbouw: tweeschepig met een centrale palenrij. De nabijheid van een mogelijke opening in de gracht is hier niet meer vast te stellen t.g.v. een groot postmiddeleeuws spoor. Verder zijn er verschillende palenclusters geregistreerd: het gaat hoofdzakelijk om kleinere (bij)gebouwen. Niettegenstaande bijna de gehele zone kon onderzocht worden, is binnen noch buiten de *enclosure* een duidelijke waterput aangetroffen. Opvallend is de bijna totale afwezigheid van sporen buiten de gracht. Enkel ten zuiden hiervan zijn een aantal grote kuilen waargenomen die in eerste instantie

gegraven zijn om leem te ontginnen. Eén van deze kuilen is in tweede instantie gebruikt als drenkpoel.

De vondsten tonen aan dat het ontstaan van de site zich op het scharnierpunt van de vroege met de volle middeleeuwen bevindt. Het aardewerk bestaat voornamelijk uit kogelpotten in handgeformde waar die enerzijds in Karolingische en anderzijds in volmiddeleeuwse traditie zijn vervaardigd. In de loop van de 10de en 11de eeuw verschijnen importen van handgeformd aardewerk met een donkere kern, roodbeschilderde waar uit het Rijnland en aardewerk uit de Maasstreek. De vondsten en de weinige oversnijdingen van de sporen onderling verraden een relatief korte levensduur van de nederzetting. Toch is een zekere fasering voorop te stellen. De oprichting van de site vond vermoedelijk plaats op het einde van de 9de of het begin van de 10de eeuw. Uit deze periode dateren enkele omvangrijke uitgravingen in de zuidelijke sector die getuigen van een vorm van waterwinning en/of leemontginning. Het graven van de afbakenende gracht voltrok zich waarschijnlijk in dezelfde periode (de demping ervan situeert zich in de 10de en de 11de eeuw). Het westelijke en zuidelijke gebouw plaatsen we op het einde van de 9de tot de 10de eeuw. Het noordelijke gebouw is mogelijk iets jonger: de 10de of de eerste helft van de 11de eeuw. Wanneer de nederzetting is opgegeven, kunnen we voorlopig niet nader bepalen dan ten vroegste op het einde van de 10de, maar vermoedelijk eerder in de eerste helft van de 11de eeuw.

Een opmerkelijke vaststelling is de aanwezigheid van een aantal lineaire sporen die de volmiddeleeuwse site doorkruisen (Fig. 1). Deze tracés tonen zich in doorsnede als 'holle wegen' die verschillende fases kenden. Het sterk gevarieerde materiaal weerspiegelt een langdurig gebruik ervan gedurende de late- en post-middeleeuwen. Ze bleven tot op heden in het landschap bewaard als voetwegels die aansloten op de huidige straten rond de site. Dat deze tracés zich net t.h.v. de voormalige toegangen van de volmiddeleeuwse nederzetting bevinden, is geen toeval. Gedurende het bestaan van de nederzetting ontstonden waarschijnlijk kleine wegels die leidden naar de toegangen, hoewel deze archeologisch niet meer vast te stellen waren. We mogen er van uitgaan dat, na het verdwijnen van de bewoning, de toegangswegen in gebruik zijn gebleven in de vorm van holle wegen, en dat deze op hun beurt opgevolgd zijn door de huidige voetwegels. We kunnen bijgevolg een continuïteit vooropstellen van ongeveer 11 eeuwen!

Vermoedelijk is deze nederzetting te interpreteren als een 'ontginningskern', die in de volle middeleeuwen het landschap aan de oostelijke rand van Ronse in cultuur bracht. Vooral de westelijke toegang van de *enclosure* springt in het oog, deze ligt namelijk in het verlengde van een voetweg die leidt naar het straatje *Spillegem* dat de verbinding vormt tussen De Stadstuin en de Grote Markt, enkele honderden meters westwaarts (Fig. 3). De naam *Spillegem* is gekend uit de bronnen als een laatmiddeleeuwse lokale familie maar verwijst oorspronkelijk naar een oudere nederzetting in de omgeving van Ronse. *Spillegem* is een typisch *-gem* toponiem dat teruggaat op een Germaanse plaatsnaam. De huidige straatnaam is hiervan een relict en suggereert de ligging van de nederzetting net ten oosten van Ronse. De sterke lineariteit van deze landschapsindeling en de afwezigheid van andere

vroeg-/volmiddeleeuwse sporen tussen de *enclosure* en het stadscentrum maken een identificatie van de nederzetting als *Spillegem* waarschijnlijk. De bewoning wist zich in de loop van de volle en late middeleeuwen echter niet te handhaven. Er is geen continuïteit op de site zelf, noch zijn er aanwijzingen in de onmiddellijke omgeving. Mogelijk moest deze ontginnerskern wijken voor meer bevoordeelde woonkernen in de omgeving. De invalswegen van de middeleeuwse nederzetting bleven na het verdwijnen van de bewoning wel in gebruik en evolueerden gaandeweg naar wegen die het akkerland ontsloten en tot op heden doorleefden onder de vorm van enkele voetwegels. Ondanks haar korte bestaan wist de nederzetting toch een stempel te drukken op de omgeving, die tot vandaag nog de structuur vertoont zoals ze is gevormd in de volle middeleeuwen. Deze invloed van de bewoning op het omliggende landschap én het feit dat De Stadstuin, een terrein van ruim 13ha op een boogscheut van het centrum, schijnbaar onbebouwd is gebleven sinds de volle middeleeuwen vormen twee belangrijke vaststellingen in dit verhaal. Het roept zonder meer vragen op i.v.m. het eigendomsrecht van de terreinen doorheen hun geschiedenis.

PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B. 2011. *Ronse De Stadstuin. Archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie-rapport 13, Erembodegem.

PEDE R., CLEMENT C., DE CLEER S., GUILLAUME V. & CHERRETTÉ B. 2012. *Ronse De Stadstuin. Archeologisch onderzoek*, SOLVA conceptrapport, Erembodegem.

VAN DE VIJVER M., KEPPENS K., SCHYNKEL E. & DALLE S. 2010. Een landelijke nederzetting uit de 12de eeuw te Evergem-Ralingen (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 33, 135-138.

VAN DE VIJVER M., WUYTS F., CHERRETTÉ B., DE GROOTE K. & MOENS J. 2008. Vroege en volmiddeleeuwse bewoning te Erembodegem "Zuid IV" (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 31, 113-115.

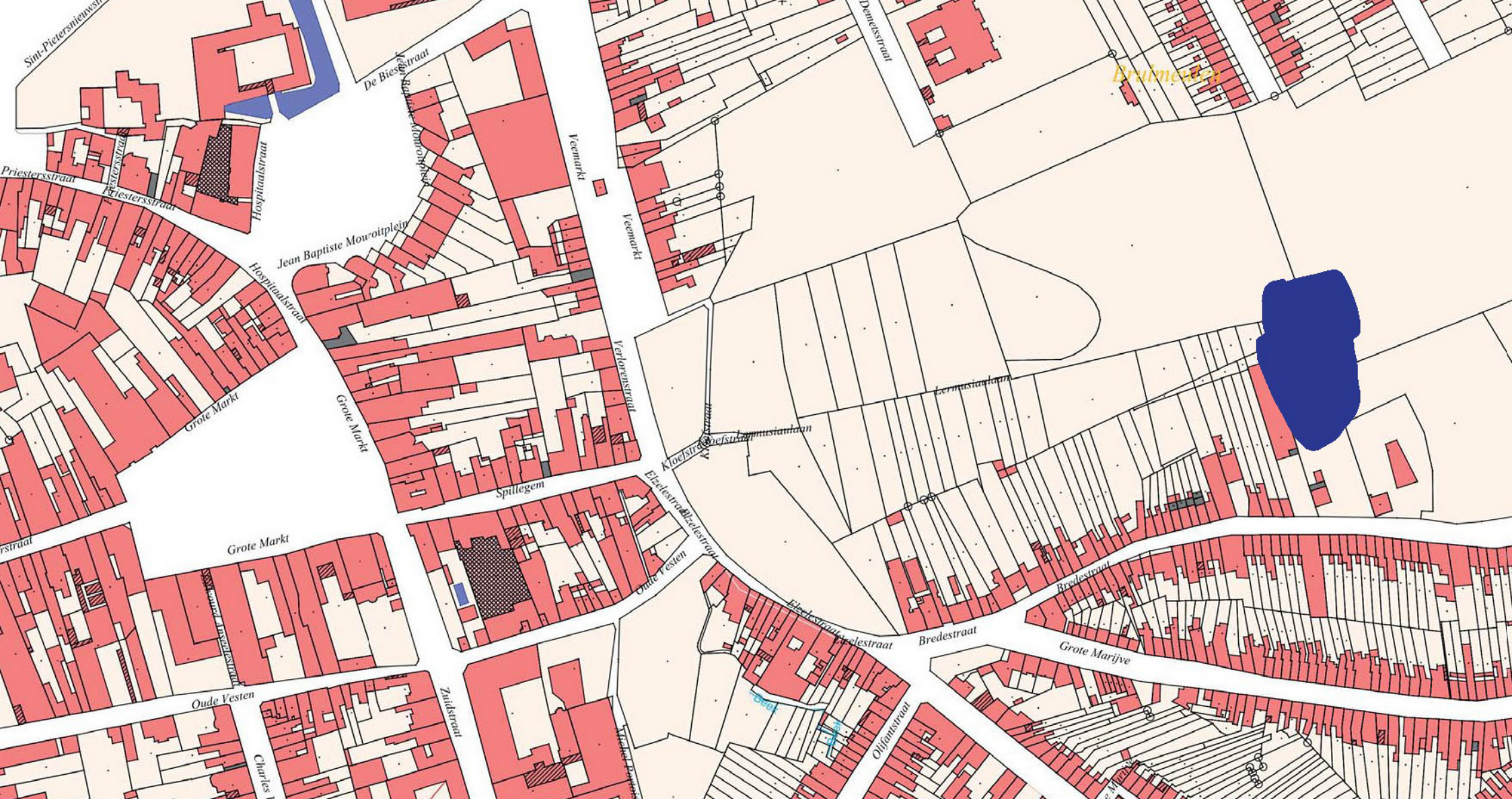
Figuur 1: vereenvoudigd grondplan van de nederzetting

Figuur 2: noordoostelijke hoek van de nederzetting met het stadscentrum op de achtergrond

Figuur 3: situering van de nederzetting t.o.v. het stadscentrum

Sint-Pietersnieuweweg

De Biesstraat

Damesstraat

Bruinekerk

Priestersstraat

Priestersstraat

Hospitaalsstraat

Jean Baptiste Mouw-oplein

Hospitaalsstraat

Veenmarkt

Veenmarkt

Grote Markt

Grote Markt

Voorwerkstraat

Spillegen

Kloelstraat

Leermastdijk

Leermastdijk

straat

Grote Markt

Elzeestraat

Oude Vesten

Oude Vesten

Charles I

Zuidkerk

Willemsstraat

Elzeestraat

Bredestraat

Bredestraat

Bredestraat

Grote Marijke

Olfantsstraat

Willemsstraat